

DOLGOZÓK ÉS ÉHEZŐK

Hogy senki sem próféta a saját hazájában, azt kétezer éve tudjuk; de hogy senki sem jó próféta a saját mesterségében, az csak ilyen háború utáni időkben derül ki egészen. Mikor még a fegyvereké volt a szó, közgazdasági körökben állandó volt a félelem és a nyomán járó tervezgetés: hogyan, mivel lehet majd levezetni azt a többtermelési válságot, ami biztosan bekövetkezik! S elmondták sorjában, hogy milyen okok és előzmények vonják majd maguk után az áruk felhalmozódását, az ebből folyó árzuhanást s a krízisek szokásos — immár szokásos! — egész menetrendjét. Kiváltképpen, persze a mezőgazdaság és élelmezés terén.

Nehéz évek után — és előtt

Leonardo da Vinci mondotta, vagyis írta furcsa kalligrafiájú naplójában, hogy a háború: „pazzia bestialissima — a legbaromibb örültség“. Hogy ez milyen igaz, azt mi, kortársak, akiknek immár kettő is kijutott belőle, teljes mértékben tudjuk. De nem gondoljuk elég-szer végig, milyen végzetes dolog az, hogy a háború előre és utólag is pusztít. Évekkel előre sorvasztotta a józan gazdálkodást az államok közötti autarhiás verseny. Mindenki mindent akart termelni, mindent exportálni, semmit sem importálni. A gazdák nagyrésze elszokott az önálló gondolkodástól, rábízta magát a mindenható államra, amely büntet és utalmaz — sajnos, éppen csak az irányzat volt fordított: azt jutalmazta, ami helytelen volt...

S ugyanígy nem tudunk szemet hűnyni a háború visszafelé ható átkainak sem: az egyoldalúan kihasznált talaj, erőtánpótlás nélküli földek, a megsemmisült állatállomány, a hiányos, vagy kiérdemesült gépi- és szerszámberendezés — mind tényezői és okai annak az éhezési periódusnak, amiben évek óta vergődünk s aminek a végét csak fokozott optimista szemhunyorítással fedezhetjük fel a horizonton, feltéve, hogy a hajó helyes irányba halad...¹

Pedig...

Pedig az emberek szeretnének enni, jóllakni, annyival is inkább, mert fiziológiai létüknek ez az alapja, kedélyüknek ez a fenntartója — a nagy tam-tamos fasiszta jelszavakkal szerény, de határozott ellentétben! — munkaképességüknek előfeltétele. S amit szintén nem szabad elfelejteni: egyre többen és többen szeretnének enni, hiszen tizenöt-húsz millióval szaporodik az emberiség évente: nem szólva arról, hogy az életformák változása a civilizáció terjedésével nem csak kvalitatív, hanem kvantitatív emelkedést is követel.

A termelés emelkedett, de...

Ha a mezőgazdasági termelés helyzetét úgy nézzük, hogy az utolsó évet — ami egyben az első béke-évnek is nevezhető — egybevetjük a megelőzővel, akkor kétségtelen javulást látunk. De ha a két háború közötti periódussal vetjük egybe, akkor kevésbé kedvező a kép.

¹ Úgy itt, mint az alábbiakban a világ képét kívánom felrajzolni. Speciális magyar helyzetünk nehézségeit — és előnyeit — nem tárom fel.

Európában a termelő terület 1946/47-ben hat százalékkal állott a megelőző évi felett. A termelésátlagok is magasabbak voltak, úgy, hogy a termelés eredménye gabonában, cukorrépában, gyümölcs-, főzelék- és zöldségfélékben húszszázalékkal emelkedett. Ugyanekkor azonban a húsellátás csak ötszázalékkal javult, noha a növénytermelési eredmény jelentős része takarmányozásra ment. A kedvező befolyású tényezők közismertek: nagy területek szabadultak fel, ahol az előző évben még csaták folytak (ne feledjük, hogy a tulajdonképpeni háború 1945 május közepén ért véget!), a közlekedés javult, a munkaerő egy része ismét békés foglalkozásba állt: ugyanekkor kedvezőtlen tényezőkként kell elkönnyvelni, hogy műtrágya, növényvédőszer, szerszám, gép vajmi kevés volt, s ha igen, akkor is alig megfizethető; az állatállomány szintjének helyreállításának szempontjából pedig súlyos gond, hogy a tengerentúli takarmánybehozatalra sem pénz, sem hajótér nincsen.

A szovjetunió államai közül azok, amelyek a barbár német hadviselés következményeit viselték, megkezdték helyreállító, fellendülő munkájukat; az itt adódó kiesést az Uralon túli területek hatalmas energiával megszervezett termelése nemcsak pótolta, hanem felül is múlta.

Azok az országok, amelyek közvetlenül nem vettek részt a háborúban, természetesen magasabb fokra emelkedhettek. A déli félgömb gabona-termelői és az északamerikai kontinens országai rekordra dolgoztak az elmúlt évben, s csak ennek köszönhető, hogy Európa nyomorsújtotta államainak lakossága nem halt éhen. 1946/47-ben Canada és az U. S. A. együtt 21 millió tonna gabonát hoztak át Európába és a Táv-Keletre, ami szemben a békeévek átlagos 5 milliójával, magában eleget mond. A húsfélék exportja lényegesen alacsonyabb fokban, de szintén javulást mutat.

Százkalóriás javulás

A termelés nem öncél: legkevésbé sem az, ha élelmickekéről van szó. Így hát a termelés adatai egymagukban elégtelenek, ha képet akarunk alkotni arról, hová jutottunk el és hová megyünk.

Európában az átlagos kalóriefogyasztás 2300 volt 1946/47-ben, szemben az 1945/46-os 2200 kalóriával. Ez eléggé megmutatja, milyen lassú és keserves úton haladunk. Persze, az egyes országok között nagy a különbség. Sőt, azt is hozzá kell tenni, hogy a megoszlás aránytalan. A kétezereháromszáz átlaggal szemben áll a békeévek kétezernyolcszáz átlaga — az egész kontinensre. Viszont: békében Európa fele, amelyik most 1950-et kap, 2700 kalóriát fogyasztott, tehát sokkal közelebb volt az egyébként is magas átlaghoz. További 13%^o élt az utolsó évben 2450 kalórián és 37%^o 2750 kalórián. De nemcsak kalóriával él az ember és bizony a fehérje, meg a zsiradékellátás mélyen alatta maradt még annak a javulásnak is, amit itt feltüntettünk. Tehát azzal kell zárunk a kalóriaadatok terén végzett kutatásunkat, hogy Európa fele alatta élt annak a szintnek, amit a tudósok minimumnak tekintettek. A következmények nem is maradtak el: fejlődésükben megakadt gyermekek, munkateljesítményben gyenge felnőttek, hogy csak a biológiánál maradjunk. A társadalmiak és politikaiak sokkal súlyosabbak...

Még lesújtóbb a Táv-Kelet képe. A fogyasztás szintje 1700 és 2100 kalória között mozgott. Nem vigasz, csak magyarázat, hogy ez a sűrűn népesedett földterület a legmélyebb békében is az éhínségek és tömegbetegségek fészke volt. (1946-ban Kínában tizenöt millió ember betegedett meg, vagy halt meg az éhség következtében fellépő tifuszban és vérhasban.) A táplálkozási színvonalra jellemző, hogy míg a békeévekben az ottani exportállamok 57 millió tonna rizst adtak el, az utolsó évben csak

1'2 milliót. Hozzá kell számítani, hogy a fogyasztott kalóriamennyiségnek a rizs 75⁰/o-át adja.

Minden efféle összeállításnál figyelembe kell venni, hogy a statisztika nyers vagy adjusztált számai merevek. Például nem tudnak tekintettel lenni arra, hogy egyazon országon belül a társadalmi tagozódás következtében milyen eltolódások vannak; ez legjobban megmutatkozik, ha a második világháborúban aránylag igen kedvező anyagi helyzetbe került latinamerikai államok fogyasztását vizsgáljuk. A háború előtti 2400 kalóriás szint felemelkedett 2600-ra; ami még a laikusnak is elárulja, hogy mekkora különbségeknek kell lenniük a nagyvárosokban élő jólkereső rétegek és a kukoricakásán élő benszülöttek között.

Csak a teljesség kedvéért álljon itt néhány tengerentúli adat is: az U. S. A. átlagos napi kalória-fogyasztása 1946/47-ben 3400 volt, (háború előtt: 3250), (Canadáé 3300 (3000), Ausztráliáé 3000 (3100). A cukrot kivéve, minden egyéb élelmezési ágban ehhez hasonló arányú emelkedés állott be. A Brit Birodalomhoz tartozó országokban az élelmiszeradagolás egészben vagy részben fennmaradván, a csökkenés — vagy az emelkedés mérsékelt volta — mesterséges tényezőkre vezethető vissza.

Mit lehet tenni?

Bármilyen nagyjában soroljuk is fel a termelés és fogyasztás adatait, egy valami világosan áll előttünk: hogy az emberek élelmezése, az ezt szolgáló termelői munka nem halad előre olyan mértékben, ahogyan kellene. Mert ne feledjük el, hogy az éhes ember minden társadalmi rendnek egyformán ellensége — vagy könnyű azzá tenni —, tehát nincsen állam a világon, amelynek ne lenne érdeke ebben a vonatkozásban javulást teremteni.

A jótékonykodás, a szeretetsomag-megoldások kora lejárt. Világszerte lerongyolódott parasztok állanak s nézik az eget: mi, vagy ki segít rajtuk? Ugyanekkor ugyancsak világszerte gondterhelt háziasszonyok szaladgálnak üres szatyorral a piacokon: mit vegyenek, hogyan fizessenek? S ismét világszerte félig romban álló házak, alig helyreállított vasutak, megreparálásra váró, elakadt gépek várják az erős munkáskezeket, melyek meglódtítják a kerekeket. Bizony circulus vitiosusnak látszik ez a láncolat: csak munka vihetné előre a világot, de a munkához ennivaló kell, amit ismét munka állítana elő ...

Azoknak, akik ismerik a helyzetet, nincsen illúziójuk: az 1947/48. év termése nem lesz megoldás. Odáig pedig — eltekintve, hogy az ezévi termés rossz — Európa, Észak-Afrika és Ázsia együtt minimum 34—38 millió tonna gabonát vár. Aminek fedezésére 30—34 millió áll rendelkezésre¹. Még ha feltesszük is, hogy egyéb termények, mint tengeri, burgonya, növényi- és állati zsiradékok esetleg nagyobb bekapcsolódása segítené a helyzetet — a probléma magva nem került közelebb a megoldáshoz.

Elsősorban azért nem, mert vajmi nehéz a fenti terményekből pluszt várni. Másodsor, mert az egyik oldalon jelentkező „kérek!” szóra nem érkezik a másik oldalról magától értetődően a „tessék!” A jótékonykodás, az UNRRA-éra megszűnt: de nem is lehet elvárni, hogy bármily jószívű és nagylelkű emberek éljenek szerencsésebb országokban, azok évek során keresztül állandóan segítsenek egész népeket, már azért sem, mert az ilyen nyomorgókról, akik nem tudnak talpra állani, a végén igen le-

¹ Az ez év júliusában Párizsban tartott búzakerferencia 50 millió tonnára becsülte a hiányt.

sajnáló véleményük alakulna ki, amit legkevésbé az illetők maguk ambicionálnának. Marad tehát az, hogy a termelésre jobban felkészült területek: elsősorban az U. S. A., Latinamerika és részben a feltáratlan Afrika termeljenek és adjanak el nagymennyiségű árut Európának és a többi inséges területnek.

Pénzért? Persze, hogy pénzért! Hát van pénz? Persze, hogy nincs! Hát akkor?...

A világ mezőgazdasági és élelmezési reformtörekvései e percben pontosan ennél a „hát akkor”-nál tartanak. Nem szólva arról, hogy a harmincas évek búzával-tüzelő, kávé-tengerbe-öntő emlékein nevelődött farmer-generáció semmitől nem fél jobban, mint az eladhatatlan, túltermelt készletektől, a fizetőeszközökkel való kiegyenlítés egyelőre áthághatatlan nehézségei, az inflációs, vagy abból nagykínnal kivergődő államok szigorú rendszabályai a szállítások kiegyenlítését majdnem megoldhatatlanná teszik. Áruval fizetni pedig, ott, ahol az ellenáru előállításához elsősorban szükséges alap: a munkaképes ember termelőereje hiányzik — újabb bökkenőt jelent.

Igen súlyos periódus előtt állunk: 1947 júliusától számított tizenkét hónap, ami alatt ki kell jönni abból a gyémennyiségű termésből, amit betakarítottak. S előkészülni rá, hogy a következő termés jobb legyen. Elsősorban az élelmezéskorlátozások fenntartásával, sőt esetleg szigorításával — ami nem népszerű feladat, de elkerülhetetlen —, amint Anglia példája is mutatja. S ez nemcsak az importállamokra szól: ha a világot egyensúlyba akarják hozni, úgy a többlettel rendelkező államoknak is rá kell fanyalodniuk, hogy racionalizálják saját ellátásukat. Az allokációs rendszert, bármily nehézkes is, fenn kell tartani.¹

De ez mind nem elég.

Az 1948. évi termést kell fokozni. Amire elég késő van, de nem reménytelenül késő.

A termőterületek maximumra való kiterjesztése, jó megművelése az első feladat, amit az érdekelt — elsősorban európai — országok kormányainak kézbe kell venniük. A gépi megművelés akadályja, hogy nincs kellő számú traktor. 100.000 darabot tudnak tengerentúlról exportálni: még ha fel is tesszük, hogy a szállítás és fizetés kérdése rendben lenne — dehogyan van —, számszerűleg kevés. Karácsony előtt Európában kell lennie legalább a felének, a többinek február-márciusig.

Aztán a műtrágya. A világszükséglet erre az évre 3'8 millió tonna lenne, a szállítható mennyiség 2'9 millió. Ha Európában elég szén termelődne, akkor jónéhány gyárral több ontaná a nitrogén-műtrágyát. Így azonban...

Nincs elég és megfelelő minőségű vetőmag Ezt még nehezebb messzi földről ellátni, mert a talaj, éghajlatbeli különbségek sokat jelentenek.

Ugyancsak gondoskodni kell a növényvédelmi szerekről. Itt is nagy a kereslet, annyiival is inkább, mert a tengerentúli államok a háború alatt mérföldes léptekkel haladtak előre új fajták kitermelésében.

Ennyit írván és beszélvén a testi táplálék kérdéséről, önkénytelenül felhangzik belülről a szó: „Nem csak kenyérral él az ember!...” Csakugyan, vajjon helyes-e, ha a szellemi ember ilyen mélyen belemerül a materiális kérdésekbe — makacsul küzdve, hogy emberi értelemmel és emberi erővel teremtsen megoldást ott, ahol — egész tárgyilagos szemlélettel, mint az éppen a fentiekből kitéjük — kevésnek látszik minden földi erőfeszítés?

¹ Alokációnak hívják az egyes élelmickek központi elosztását az arra igényt emelő országok között.

„Nem csak kenyérral...”: de kenyérral is! És a mindennapi kenyér bizony megérdemli, hogy megszerzéséért, kiküzdéséért töprengjünk és dolgozzunk. Nemcsak a gyermekek arcára kell gondolni, akik, ha megkapják a nekik járó tejet, kenyeret, kigömbölyödnek és kacagnak, míg anélkül időelötti fonnyadásba, sorvadásba, vagy éppen koporsóba esnek: nemcsak a nekilendülő izmos munkáskarok ritmusa, vagy a munkátlan-ságtól elcsüggedt, elkeseredett öklök rázásának a félelme kell hogy vezessen. Van egy magasabb szempont. Éppen az élelmezés és mezőgazdaság vizsgálata mutatja meg, hogy az emberiség ebből a rettenetes kataklizmából, amibe jutott, nem tud egy lépést sem haladni, ha nem vezeti az egymás iránti megértés szelleme. Nem teremhet egy grammal több búza, nem legelhet egy jerkebaránnyal több a mezőkön, ha nem egy egész világ fog össze érte! Az éhség nagy kerítő, de nagy tanítómester is: talán rávezeti a csüggedés partjain kóválygó embereket arra az igazságra, hogy testvérek vagyunk, akik egymás ellen csak védekezhetünk, de egymással, egymásért jót is tehetünk! Aminél semmire sincs nagyobb szükség...

ÓDA A FÁKHOZ

Fák, ti bús testvéreim,
Leláncolt óriások,
Ti, kiknek szolgált bére kín,
Bilincse ősi átok,
Álltok, mogorva árbocok
Szélcsendben és viharban.
Tantaluszvággyal háborog
Szívetek vérig martan,
S fenn őrlő ívben tántorog
Nap és éj szakadatlan.

De egyszerre jár bennetek
Nap s éj forgása vissza.
A fényt s árnyat rablányetek
Kettős gyökérrel issza.
Gyökértek földalatti lomb
S lombotok égi mélybe
Nyúló gyökér. Fölötte domb
A kék menny rezge fénye.
Egyszerre két harcverte hont
Szánt nektek sanda kénye.

És bennetek színt hogy cserél
Nap fénye s éjjel árnya?
Szívetek izzó délben él,
Ha éjfél hull a tájra?
S ha szurkot szűrő éjtszaka
Fenn fényjelek nem égnak,
S oly fekete az éj maga,
Hogy megmoccanni féltek,
Lábatok alatt csillaga
Van-e örök éjnek?